

A PELOPONNÉSZOSI HÁBORÚ ÉS KÖVETKEZMÉNYEI

**Készítette: Illés Imre Áron
SZTE BTK Ókortörténeti Tanszék**

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI

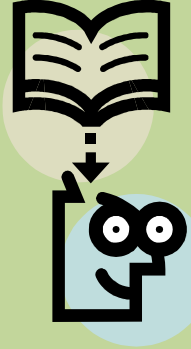

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

		<p>Az olvasólecke elolvasásához szükséges idő: ~ 20-30 perc</p> <p>A teljes feldolgozásához szükséges idő: ~ 90-120 perc</p>
<p>Illés Imre Áron</p>		

Az anyag felépítése: a tananyag feldolgozása során kövesse az olvasóleckében található utasításokat. Az anyag törzse az olvasóleckében található, a legfontosabb adatokat (fogalmak, személyek, évszámok, helyek) **félkövérrel** szedtünk, az egyes fejezetek kulcsmondatait pedig **sárga háttérrel**, a tanulás során ezekre helyezzen külön hangsúlyt. Az olvasólecke végén további olvasnivalókat talál, ezek az ismeretek elmélyítését, alaposabb megértését szolgálják.

A **szürke dobozokban** kiegészítő információk, érdekességek szerepelnek, extra feladat, források stb. formájában.

Tanulási tippek

- Hatékonyabban tud tanulni, ha strukturálja a tudását, nem pedig minden egyes adatot külön, a levegőben lógva próbál bemagolni. A lenti logikai vázlatnak két funkciója van:
 - a, minél aktívabb a tanulás, annál hatékonyabb, ezért a tananyag feldolgozása közben figyeljen arra, hogy az egyes részek, adatok hova tartoznak és milyen viszonyban vannak egymással;
 - b, ha a lenti vázlatot ki tudja tölteni tartalommal (minden egyes vázlatponthoz tud néhány összefüggő, tartalmas mondatot, pár névvel, adattal stb.), akkor tudja az anyagot. Érdeemes lehet a lenti

vázlatot saját jegyzetekkel, megjegyzésekkel kitölteni. Akár úgy is, hogy a tananyag feldolgozása során folyamatosan figyeli ezt is.

- **FONTOS:** a lenti vázlat bemagolása az összefüggések, adatok ismerete nélkül még nem jelenti azt, hogy tudja az anyagot.
- Előzetes tudásának, érdeklődésének megfelelően érdemes lehet saját hasonló vázlatot készítenie, a megfelelő részek elhagyásával, kiemelésével, vagy a vázlat átstrukturálásával gondolatérképpé. Ha vizuális típus, használjon színeket a kiemeléshez stb.

Feladat 1.

Hogy a tanulás minél aktívabb legyen, a tananyag feldolgozása során a következő kérdésekre, összefüggésekre keresse a választ! Ha ezeket a kérdéseket összefüggően, néhány adattal együtt meg tudja válaszolni, tudja az anyagot.

- Melyek a peloponnésosi háborúra vonatkozó legfontosabb forrásaink?
- Foglalja össze a kerkyrai konfliktus, a poteidaiai háború, a megarai néphatározat és Aigina függetlensége problémájának lényegét valamint ezek viszonyát a „legigazabb okhoz”!
- Mettől míg tartott a háború négy szakasza, hogyan nevezzük ezeket a szakaszokat és melyek az egyes szakaszok legfontosabb jellemzői/eseményei?

Logikai vázlat / Miről szól a lecke?

1. Források
2. A háború okai
 - 2.1. *A kerkyrai konfliktus*
 - 2.2. *A poteidaiai háború*
 - 2.3. *A megarai néphatározat és Aigina függetlensége*
3. A háború (431-404)
 - 3.1. *Az archidamosi háború (431-421)*
 - 3.2. *Nikias-féle béke időszaka (421-415)*
 - 3.3. *A szicíliai expedíció (415-413)*
 - 3.4. *A dekeleiai háború (413-404)*

1. Források

A peloponnésosi háborúra vonatkozóan **igen részletes és kortárs vagy közel kortárs történeti munkákkal rendelkezünk**. Az ókor egyik legjelentősebb történetírója, az athéni **Thukydides** (460-400k.) egy részletes monográfiát szentelt a háborúnak (magyarul *A peloponnészoszi háború* címmel jelent meg). Hadvezérként részt vett a harcokban, s mivel 424-ben nem sikerült felmentenie Amphipolist, száműzték, így csak 404-ben térhetett vissza Athénba. Ez lehetővé tette számára, hogy mind az athéni (ismerősei révén illetve visszatérését követően), mind az Athénon kívüli eseményekre rálátása legyen. Egy módszertani és történeti bevezetés után **szigorú kronologikus rendben írja le az eseményeket, az egyes éveket nagyjából 8 hónapos nyári és 4 hónapos téli időszakokra osztja**, ennek oka, hogy az ellátás és a logisztika miatt a téli időszakban általában szüneteltek a harcok, különösen a saját területtől távoli hadjáratok. Ennek segítségével az egyes események kronológiája pontosan megállapítható.

Forrás: Lássunk néhány példát Thukydides kelezési módszereire 2.1 *Mi a megtörtént eseményekről úgy számolunk be időrendben, ahogy egymás után következtek, nyári és téli időszakok szerint. ... 31. Még ennek a nyári időszaknak a vége felé az athéniak saját polgáraikból és metoikosokból álló teljes hadseregükkel betörték Megara területére Xanthippos fia, Periklés vezetésével. ...*

32. *Ugyanennek a nyári időszaknak a végén az athéniak megerősítették Atalantét, ezt az opusi Lokrisszal szemben fekvő, eddig lakatlan szigetet, ...*

33. *A következő téli időszakban az akarnaniai Euarchos, aki szeretett volna visszatérni Astakosba, rábeszélte a korinthosiakat ... 47. így zajlott le a temetési szertartás ebben a téli időszakban, s megrendezésével véget ért ennek a háborúnak az első éve is. De alig köszöntött be a nyári időszak, ... 103. Az*

athéniak és Phormión; elhagyva Akarnaniát, visszatértek Naupaktoshoz, kora tavasszal pedig elhajóztak Athénba, magukkal vitték a zsákmányolt hajókat és az elfogott, szabad születésű embereket, akiket aztán egy-egy athéniért kicseréltek. Ezzel véget ért ez a téli időszak, s vele a harmadik éve is ennek a háborúnak, amelynek történetét Thukydides megírta. Ford. Muraközy Gyula

Thukydides nemcsak az események puszta leírására törekedett, hanem az összefüggéseket, a mélyebb okokat is megpróbálta feltárni, s ezeket gyakran különböző szereplők szájába adott beszédekben fejtette ki. Hangsúlyozottan hasznos munkának szánja művét, nem pedig szórakoztató olvasmánynak, azaz határozottan szemben áll a Hérodotos-féle mesélős, színes történetírás hagyományával. Művének belső utalásaiból egyértelműen tudjuk, hogy az athéniak vereségét még megírta, de történeti munkájával csak 410-ig jut el.

Itt veszi fel a fonalat a szintén athéni **Xenophón (434-359)**, Thukydides ifjabb „kollégája”, számos történeti és filozófiai mű alkotója. Szempontunkból itt a **Hellénika** (~ görög történelem, a görögök viselt dolgai) a fontos, melyben közvetlenül Thukydides munkáját folytatja 410-től 362-ig, így a peloponnésosi háború utolsó szakaszához pótolja Thukydides hiányzó befejezését, bár történetíróként nem ér fel vele.

E két legfontosabb összefüggő történeti forrás mellett számos egyéb forrásunk van, pl. Plutarchos és a római Cornelius Nepos vonatkozó **életrajzai**, **Aristophanés** nagyrészt a háború alatt bemutatott **vígjátékai**, Platón egyes dialógusai, és **kortárs feliratok**, pl. a Hermész-szobrok megcsonkítóitól elkobzott vágyon jegyzéke.

Érdekesség: A vígjátékíró Aristophanés több vígjátékában is hangsúlyosan foglalkozik a háborúval. A 425-ben bemutatott Acharnaibeliek c. darabban egy attikai paraszt meglegedve a háború viszontagságait különbékét köt a

peloponnésosiakkal, s élvezi különbékéjének áldásait, míg a 411-es Lysistratében a címszereplő arra veszi rá a nőket, hogy sztrájkjal kényszerítsék a férfiakat békekötésre: addig nincs szex, amíg meg nem kötik a békét. Mindkét darab jól mutatja egyes athéni rétegek békevágását, különösen a parasztokat, akiknek végig kellett nézniük, hogy a peloponnésosi seregek újra és újra elpusztítják a gabonatermést valamint olaj- és szőlőültetvényeiket, így Athénba költözve nem tudták eltartani magukat.

2. A háború okai

Thukydides világosan látta, hogy a háborút kirobbantó ürügyek és a tényleges ok nem feltétlenül azonos:

„A háború pedig az athéniak és a peloponnésosiak között tört ki, amikor megszágték az Eubóia elfoglalása után létrejött, harminc évre szóló fegyverszünetet. Először is a szerződés felbontásának okairól és az ellentétekről óhajtok írni, hogy a jövőben senki se akadjon, aki azt kérdezi, hogy miért támadt a hellének között ily roppant háború. A legigazibb, noha a legritkábban emlegetett oknak azt tartom, hogy az athéniak megnövekedett hatalma félelemmel töltötte el, majd háború megindítására készítette a lakedaimóniakat. Nyilvánosan azonban a két fél részéről a következő okokat hozzák fel, amelyek arra készítették őket, hogy felbontsák a szerződést, és megkezdjék a háborút...”

Thuk. 1.23, ford. Muraközy Gyula

A következőkben Thukydides követve a háború okait igyekszünk feltárni. Valóban a spártaiak félelme állt-e a háború kirobbanásának a háttérében, vagy a két fél csak belesodródott a konfliktusba.

Videó: a következő linken található videó bemutatja a peloponnésosi és a délosi szövetség területeit, valamint a két szövetség legjelentősebb városait:

<https://www.youtube.com/watch?v=H6XxeZCIIdMU>

2.1 A kerkyrai konfliktus

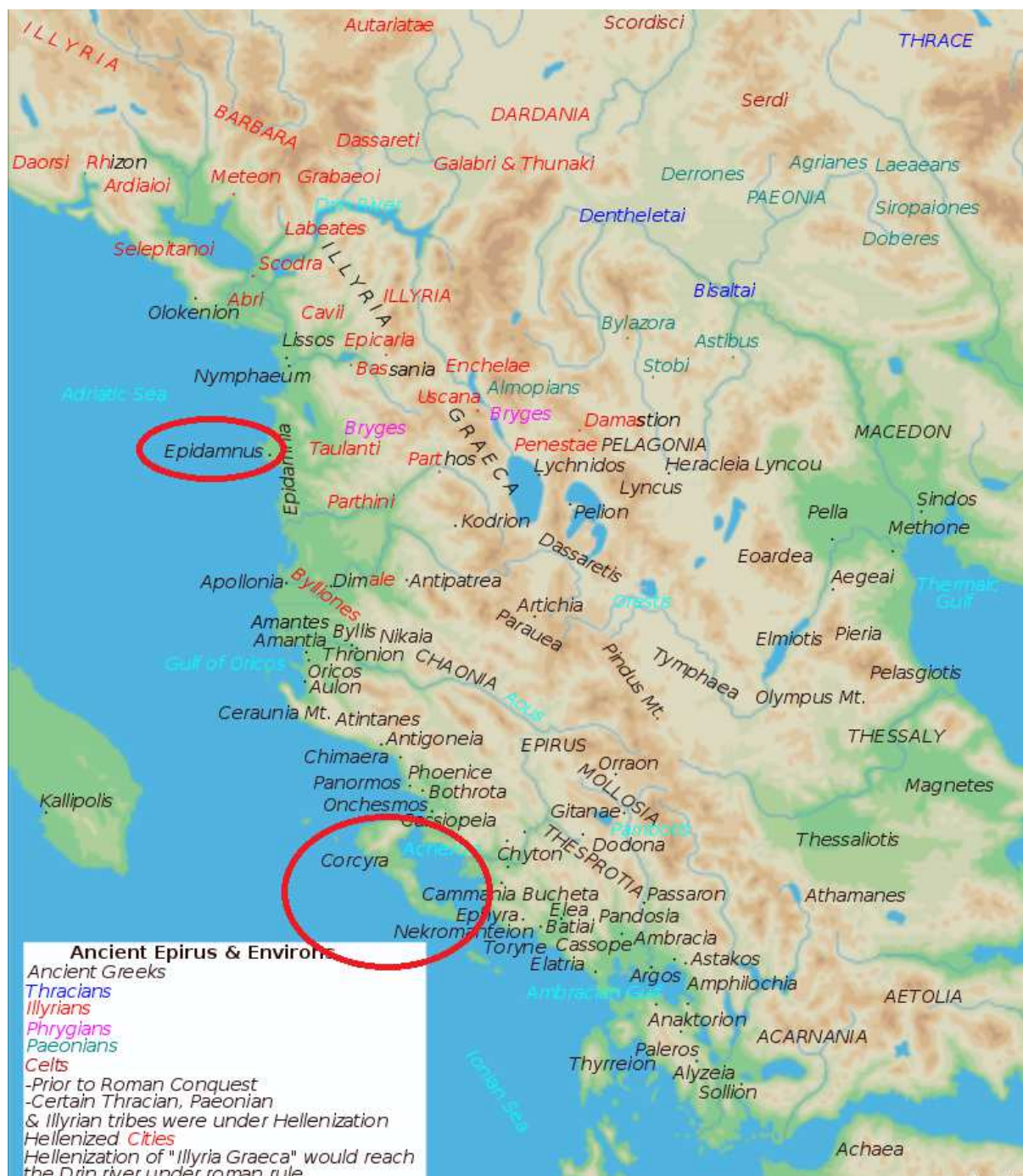
Kerkyra vagy Korkyra (a mai Korfu) az Itáliába vezető **fontos kereskedelmi útvonalon feküdt**, ennek megfelelően **jelenős hadi flottával** is rendelkező kereskedőváros volt. Hadereje vetekedett a korszak két másik nagy tengeri haderejével, az athéniakéval és a korinthosiakéval. Korinthos a peloponnésosi szövetséghez tartozott, Athén értelemszerűen a délosihoz, **Korkyra pedig független** volt.

Korkyra Korinthos gyarmatvárosa volt, s közösen alapították meg a szárazföldön **Epidamnos városát 627-ben**. Korinthos és Kerkyra viszonya kereskedelmi ellentéteik miatt nem volt felhőtlen – annak ellenére, hogy az anyavárosok és gyarmataik általában hol lazább, hol szorosabb, de döntően jó viszonyban maradtak egymással. Thukydidész azonban kiemeli, hogy az első nagy tengeri csatát ők ketten vívták egymással a peloponnésosi háború vége előtt 260 évvel, azaz 664 körül. A közösen alapított Epidamnosban **belviszály tört ki a demokraták és az oligarchák között**, s az oligarchákat elűzték, ők azonban külső (barbár, illír) segítséget szerezve szorongatták a várost. Erre az epidamnosiak külső segítséget kerestek, értelemszerűen az anyavárosokhoz fordultak, először a közelebbi **Kerkyrához, aki azonban kezdetben nem avatkozott be**. Erre Korinthostól kértek segítséget, aki hajlandó volt támogatni a városban lévő demokratákat. Mikor ezt a **kerkyraiak megtudták, aggódni kezdtek, hogy elveszítik befolyásukat a városban**, így az elűzött oligarchákat akarták visszajuttatni a városba, így biztosítva befolyásukat. Nem feltétlenül azért, mert a kerkyraiak meggyőződéses oligarchák lettek volna voltak, hanem inkább attól tarthattak, hogy Korinthos (akivel egyébként is rossz volt a viszonyuk) segítsége révén jelentős befolyást szerez Epidamnosban kiszorítva a Kerkyraiakat. (A „nagy hatalmak”, mint pl. Athén és Spárta, vagy akár a perzsák, **rendszeresen kihasználták az egyes városok belső ellentéteit a saját befolyásuk**

növelése érdekében. Bár nagy vonalakban igaz, hogy az athéniak inkább a demokratikus berendezkedésű városokat, míg a spártaiak inkább az oligarchikus berendezkedést támogatták, a fő szempont az volt, hogy melyik oldal támogatásával tudják biztosítani a befolyásukat. Ebben az esetben is Athén végül az oligarchák oldalán harcoló Kerkyra mellé fog állni.)

A kerkyraiak először sikerrel léptek fel a korinthosiakkal szemben, mikor azonban Korinthos tényleges mozgósításba kezdett, Kerkyra segítség után nézett. Mivel Korinthos a peloponnésosi szövetséghez tartozott és jelentős flottával rendelkezett, Kerkyra választása Athénra esett. Athénnak nem nagyon volt választása, egyrészt Kerkyra fontos tengeri útvonalak mellett feküdt, másrészt igen jelentős flottája volt. Ha Athén nem avatkozik be, akkor Korinthos a peloponnésosi szövetség támogatásával megszerzi Kerkyrát a flottájával és stratégiai pozíciójával együtt.

A kérdés tehát az, hogy ezt a helyzetet Spárta valóban csak ürügyként használja-e? Már csak azért is, mert Spártának közvetlenül semmi köze a konfliktushoz, a kereskedelmi útvonalak ellenőrzése sem döntő fontosságú számára, hiszen Spárta kereskedelme eltörpül a nagy kereskedővárosoké mellett. Világosan látnunk kell azonban, hogy Spárta semmiképpen sem maradhatott ki a konfliktusból. Korinthost, a peloponnésosi szövetség egyik legjelentősebb és legerősebb tagját nem hagyhatta magára, mivel így az egész szövetség létjogosultságát kérdőjelezné meg, s Korinthos esetleges kilépése igencsak meggyengítette volna a szövetséget. Másrészt ha Athén és Kerkyra egyesítik flottáikat, akkor az addigiaknál is nagyobb mértékben múlnák felül a peloponnésosi szövetség tengeri haderejét.

[https://en.wikipedia.org/wiki/Korkyra_\(polis\)#/media/File:Map_of_ancient_Epirus_and_environs_\(English\).svg](https://en.wikipedia.org/wiki/Korkyra_(polis)#/media/File:Map_of_ancient_Epirus_and_environs_(English).svg)

2.2 A poteidaiai háború

Poteidaia a Chalkidiké félszigeten fekszik, s a két szövetségi rendszer között meglehetősen sajátos helyzetben volt: a délosi szövetség tagja, ugyanakkor a peloponnésosi szövetséghez tartozó **Korinthos gyarmatvárosa**. Ráadásul Kerkyrával ellentétben kifejezetten jó és szoros kapcsolatot tartott fenn anyavárosával: évente korinthosi tisztviselők érkeztek a városba. A terület viszont Athén számára **stratégiai fontosságú volt**, egyrészt az erről a területről származó, a hajóépítéshez nélkülözhetetlen faanyag miatt, másrészt a Poteidaiatól északkeletre lévő területeken fekvő athéni aranybányák miatt. Kisebb részben pedig a Fekete-tengerre vezető hajózási útvonalak miatt, melyek Athén gabonaellátásában játszottak kulcsszerepet. Athén emiatt gyanakodva szemlélte Poteidaia szoros kapcsolatát a peloponnésosi szövetség prominens tagjával, Korinthossal. Hogy megelőzze Poteidaia Korinthos esetleges támogatásával történő elpártolását, **Athén felszólította a poteidaiaiakat, hogy rombolják le a városuk falait, adjanak túszoikat és ne fogadjanak többet korinthosi tisztviselőket**. Poteidaia erre a korinthosiak támogatásában bízva egyoldalúan kilépett a délosi szövetségből, **Athén pedig katonai blokád alá vette**. Athénnek mindenképpen vállalnia kell a harcot a városért, egyrészt stratégiai pozíciója miatt, másrészt hogy ne váljon követendő példává, ekkorra (432k.) ugyanis a délosi szövetség már egyértelműen athéni „birodalom”, a kilépéssel próbálkozó tagokat katonai erővel kényszerítik maradásra. Ha Athén minden további nélkül belenyugodna Poteidaia kilépésébe, **az azzal a veszéllyel járna, hogy számos más tag is megpróbálna kilépni**, akár önállóan, akár korinthosi/peloponnésosi támogatással. (Ezt elvileg a 445-ös béke egyébként tiltja.)

Korinthos határozott fellépése a kerkyrai konfliktusnak is köszönhető, illetve annak, hogy az athéniak 437-ben megalapították a környéken Amphipolis

városát, ami veszélyeztette a poteidaiai/korinthosi érdekeket. **Spárta hasonló helyzetben van, mint a kerkyrai konfliktus esetében:** a peloponnésosi szövetség létjogosultságának megőrzése miatt támogatnia kell Korinthost, illetve az erősödő athéni jelenlét e térségben (Amphipolis) fenyegető lehet számára (az athéni hadihajókhoz szükséges fa és a nemesfémhányák biztosítása miatt).

A délloszi szövetség tagállamai, északon Poteidaia és Amphipolis

[https://hu.wikipedia.org/wiki/D%C3%A9loszi_Sz%C3%B6vets%C3%A9g#/media/F%C3%](https://hu.wikipedia.org/wiki/D%C3%A9loszi_Sz%C3%B6vets%C3%A9g#/media/F%C3%A1jl:Map_athenian_empire_431_BC-hu.svg)

[A1jl:Map_athenian_empire_431_BC-hu.svg](#)

2.3 A megarai néphatározat és Aigina függetlensége

A fenti kifejezetten háborús konfliktusokon kívül két „ürügy” szerepel még: az athéniak egy néphatározattal – vallási okokra hivatkozva – **kizárták a peloponnésosi szövetséghez tartozó Megarát a délosi szövetség tagállamainak piacairól**. Ez gazdaságilag lehetetlen helyzetbe hozta Megarát, így Spártától kért segítséget Athénnel szemben. Athént valószínűleg stratégiai szempontok vezették e döntésében: Byzantion is megarai gyarmatváros volt, ha a megaraiak peloponnésosi szövetség tagjaként átveszik a hatalmat Byzantionban, akkor lezárhatják a Fekete-tengeri kereskedelmi útvonalakat, ezzel megfosztva Athént a legfontosabb gabonatermesztő vidékekkel való kereskedelem lehetőségétől. Az **aignaiak** pedig azért fordultak Spártához, mert **a 445-ös harmincéves béke elvileg szavatolta ugyan függetlenségüket, ezt azonban Athén nem biztosította**.

2.4 Összegezve: a fentiek nem olyan ürügyek, amelyek mellett **Spárta** szó nélkül elmehet. Valóban **elképzeltető, hogy a háborús konfliktus kirobbantásában Spárta félelme rejlik Athén növekvő hatalmától** (ez bizonyosan így van Kerkyra esetében, és valószínűleg a poteidaiai konfliktussal kapcsolatban is). De látnunk kell, hogy **Spártának valójában nincs más választása**: bár nincs közvetlen köze a háborút „okozó” ü(rü)gyekhez, **ha nem segít Korinthosnak és Megarának**, a peloponnésosi szövetség két – különösen a tengeri haderő szempontjából – igen jelentős városának, **akkor az egész szövetség felbomlását kockáztatja, vagy legalábbis e városok kilépését**, melyek a peloponnésosi szövetség tengeri haderejének döntő többségét biztosították. **Athén ezzel szemben szintén nem kockáztathatja, hogy szó nélkül hagyja egy szövetséges város elpártolását, illetve a stratégiai fontosságú területeken történő térvészést**. Ennek megfelelően, a fent ismertetett eseménysorok minden rejtett „legigazibb ok” nélkül is nyílt konfliktushoz vezetnek. (Ez különösen jól látszik Epidamnos esetében, ahol egy város belviszályából kerekedik nemzetközi konfliktus, s túlzás lenne olyan összeesküvés-elméleteket gyártani, hogy valamelyik fél a háttérből szítja a konfliktus Epidamnosban, hogy majd ez arra kényszerítse a másik felet, hogy....) Bár nyilván tartatnak egymás növekvő hatalmától.

Feladat: A fentiekben többször is hangsúlyoztuk, hogy a Fekete-tengerre vezető útvonalak biztosítása kulcsfontosságú volt Athén gabonaellátása miatt. Nézzon utána, hogy milyen görög gyarmatvárosok találhatóak a Fekete-tenger partvidékén, s ezek közelébe vannak-e jó gabonatermő területek.

3. A háború (431-404)

A háború kitörése tehát elkerülhetetlenné vált, Thukydides véleménye szerint mindkét szövetségi rendszer ereje teljében volt.

A peloponnésosi szövetség főleg a szárazföldön volt erős 40.000 ezres szárazföldi hadereje mellett nem sokkal több, mint 150 hajója volt. Míg Athén inkább a tengeren: nagyjából 25-30.000 fős szárazföldi hadsereggel és 300 hajóval rendelkezett. Anyagi lehetőségeiket tekintve azonban Athén sokkal jobban állt, a délosi szövetség tagállamai a háború kitörésekor évi 600 talantont fizettek be (ez hamarosan 1460 talantonra emelkedik majd), ráadásul az Athéni kincstárban 6000 talantont tartalék is volt. Ezzel szemben a peloponnésosi szövetség nem rendelkezett jelentős tartalékokkal.

A háborút négy szakaszra szokták osztani, lássuk ezeket és legfontosabb jellemzőiket.

A délosi szövetség vagyoni lehetőségeinek rekonstruálásában fontos szerepet játszanak a kőbe vésett adólisták, amelyeken a városok neve mellett az adó összegét (illetve az istennőnek felajánlott 1/60-ad részt) is feltüntették. Ezek olykor szinte sérülés nélkül (bal oldal), olykor azonban rendkívül töredékesen maradtak fenn.

[https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Athenian_Tribute_Lists#/media/File:EPMA-IGI\(3\)273-280-Tribute_list_2-2.JPG](https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Athenian_Tribute_Lists#/media/File:EPMA-IGI(3)273-280-Tribute_list_2-2.JPG) és

[https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Athenian_Tribute_Lists#/media/File:EPMA-IGI\(3\)259-272-Tribute_list-3.JPG](https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Athenian_Tribute_Lists#/media/File:EPMA-IGI(3)259-272-Tribute_list-3.JPG)

3.1 Az archidamosi háború (431-421)

A háborúnak a spártai Archidamos királyról elnevezett szakaszában a spártaiak évről évre betörték Attika területére és pusztították a vidéket, emellett folyamatosan igyekeztek a flottájukat minél jobban fejleszteni annak érdekében, hogy sikeresen szállhassanak szembe az athéniak jóval erősebb flottájával. Athén ezzel szemben Periklész szigetstratégiáját alkalmazta: a falakkal megerősített Athén elfoglalására a spártaiak egyelőre nem is gondolhattak, így az athéniak a spártai betörések alkalmával az ellenséges sereg visszaverése helyett a vidéki lakosságot betelepítették a városba, s Athén a flottája segítségével, mintegy szigetként, tovább folytatta mindennapi életét, s tengeren támadta a Peloponnészt. Mivel Athén a flottája révén a kereskedelmet és a délosi szövetség fenntartását is meg tudta oldani, ezt a típusú háborút beláthatatlan ideig képes lett volna folytatni, közben jóval erősebb flottájával – kis túlzással – ott és akkor támadhatott, ahol és amikor akart, anyagilag Spárta merült volna ki hamarabb. Ráadásul a háború első éveiben athéni katonai sikereket hoztak Poteidaiánál és Kerkyránál is, továbbá az attikai parasztságot egy részét sikerült letelepíteniük Aiginán.

Nem várt fejlemény volt azonban, hogy a városba zsúfolódott lakosság körében járvány tört ki, ráadásul az attikai parasztságot évről évre földjeinek és házaik pusztulásával szembesült. Különösen fájó volt számukra, hogy a spártaiak szisztematikusan irtották az olajfákat, s ezzel több éves jövedelem-kiesést okoztak. Ez Periklész tekintélyét is megtépázta, így a szigetstratégia mellett erősödött a békevágy, ugyanakkor megjelent egy agresszívebb, a háború gyors katonai lezárását szorgalmazó irányzat is. E kérdést végül Periklész halála dönti el 429-ben, helyette Kleón lett az athéni külpolitika meghatározó alakja, aki agresszív, támadó háborút szorgalmazott, ahogyan a spártai hadvezér, Brasidas is. Ebben a szakaszban igen változékony volt a hadiszereplése, hol az athéniak,

hogy a spártaiak kerültek fölénybe – a spártai Brasidas a korszak egyik legkiválóbb hadvezére volt, s sikerült megszerezni a perzsák anyagi támogatását is. Mivel azonban 422-ben mind Kleón, mind Brasidas elesett, a tíz éve rengeteg szenvedéssel járó háborút sikerült **421-ben a Nikias-féle békével** lezárni.

Feladat: gyűjtse ki a béke legfontosabb pontjait Thukydidesz összefoglalásából.

„Az athéniak, lakedaimóniak, valamint szövetségeseik békét kötöttek a következő feltételekkel, amelyek megtartására a városok egyenként megesküdtek.

Ami a közös szent helyeket illeti, itt mindenki áldozhat, megjelenhet, jóslatot kérhet, s ha akarja, e helyekre ősi szokás szerint tengeren és szárazon akadálytalanul ünnepi küldöttséget küldhet.

Delphoiban Apollón szent helye és temploma s maga Delphoi legyen független, és ne adózzon senkinek, lakosai ősi szokás szerint maguk törvénykezzenek saját és a földjeikkel kapcsolatos ügyekben.

Az athéniak és az athéniak szövetségesei s a lakedaimóniak, illetve szövetségesei között ötven évig tartson a béke a szárazföldön és a tengeren csalárdság és egymás zaklatása nélkül.

Semmilyen ravaszkodással vagy ürüggyel nem foghatnak fegyvert ártó szándékkal egyrészt a lakedaimóniak és szövetségeseik az athéniak és szövetségeseik, másrészt az athéniak és szövetségeseik a lakedaimóniak és szövetségeseik ellen. S ha vitás ügy támadna közöttük, azt intézzék el törvényes úton, s megegyezésüket esküvel erősítsék meg.

A lakedaimóniak és szövetségeseik kötelesek visszaadni Athénnek Amphipoliszt. Valamennyi városból, amelyet a lakedaimóniak az athéniaknak átadnak, bárki minden vagyonával bárhova elköltözhet; a városok fizessék meg az Ariszteidész korában megszabott adót, egyébként legyenek függetlenek. Ezeket a városokat, ha megfizetik az adót, a békeszerződés megkötése után az athéniak és szövetségeseik ellenséges szándékkal, fegyveres erővel nem támadhatják meg. A

városok a következők: Argilosz, Sztagirosz, Akanthosz, Szkólosz, Olünthosz, Szpartólosz. S ezek sem a lakedaimóniaknak, sem az athéniaknak nem szövetségesei. Ha azonban az athéniak meggyőzik őket, szabad elhatározásukból szövetségre léphetnek az athéniakkal.

Méküberna, Száné és Szingosz lakói legyenek éppen olyan önállóak, mint Olünthosz és Akanthosz polgárai.

A lakedaimóniak és szövetségeseik kötelesek visszaadni Athénnek Panaktont. Az athéniak viszont kötelesek visszaadni a lakedaimóniaknak Korüphasziont, Küthérát, Methanát, Pteleont, Atalantét, továbbá azokat a férfiakat, akik Athénban vagy Athén uralma alatt álló területeken őrizetben vannak.

S szabadon kell bocsátaniuk a Szkiónében ostromzár alatt levő peloponnészosziakat, továbbá valamennyi lakedaimóni szövetségest, s mindazokat, akiket Braszidasz odaküldött, s el kell bocsátaniuk mindazokat a lakedaimóni szövetségeseket is, akik Athénban vagy valamely Athén uralma alá tartozó helyen állami őrizetben vannak.

Ugyanígy a lakedaimóniaknak is szabadon kell bocsátaniuk minden elfogott athénit és athéni szövetségest. Szkióné, Toróné, Szermülé s minden egyéb birtokukban levő város ügyében az athéniak szabadon, saját belátásuk szerint döntenek.

Az athéniaknak városonként esküt kell tenniük a lakedaimóniak és szövetségeseik előtt. Mindkét fél részéről városonként tizenkét embernek kell letennie a náluk szokásos legsúlyosabb esküt. Az eskü szövege a következő: »E határozatot és a békeszerződést őszintén és ármánykodás nélkül megtartom.« A lakedaimóniaknak és szövetségeseiknek ugyanígy meg kell esküdniük az athéniak előtt, s az esküt a két félnek évenként meg kell újítania.

Sztéléket kell felállítani Olümpiában, Delphoiban, az Iszthmoszon, az athéni fellegvárban s a lakedaimóni Amüklaionban. Ha pedig a két fél közül valamelyik

bármiről is megfeledezett volna, esküjük lehetővé teszi, hogy a lakedaimóniak és athéniak szabályos tárgyalások után közös egyetértéssel ezen változtathassanak.

A béke érvényessé válik Spártában az Artemiszion hónap harmadik harmadának negyedik napján, Pleisztolasz ephoroszsága idején, Athénban pedig Alkaiosz arkhónsága idején, Elaphébolion hónap harmadik harmadának vége előtt hat nappal.” (Thuk. 5.18-19, ford. Muraközy Gyula)

Nem sokkal később Athén és Spárta még szövetségi szerződést is kötött. A háború kitörésekor láttuk, hogy Spártának a háborút kirobbantó okok közül egyik sem sértette e közvetlen érdekeit, így számára a béke a hosszú háború után tökéletes megoldás volt, szövetségesei, különösen Korinthos, Megara, Boiótia és Élis számára azonban már kezdettől fogva elfogadhatatlan volt ez a béke, amelyet a szerződő felek be sem tartottak (pl. Amphipolis spártai kézen, míg Pylos athéni kézen maradt). Így a feszültségek továbbra is megmaradtak, de már nem csak a szövetségi rendszerek között, hanem azokon belül is.

3.2 *Nikias-féle béke időszaka (421-415)*

A következő időszakban „papíron” ugyan béke volt Athén és Spárta között, mivel azonban egyik fél sem tartotta be maradéktalanul a szerződésben foglaltakat, hamarosan kiújultak ez ellentétek, ez azonban nem vezetett nyílt a béke nyílt felrúgásához. Bár 418-ban Athén katonailag is támogatta a peloponnésosi Argos, Mantinea és Élis végül vereséggel záruló Spárta-ellenes összefogását, ez nem vezetett háborúhoz. Ahogyan az sem, hogy a békeszerződést megsértve Athén 416-ban elfoglalta Mélos-szigetét. Mi lehetett a spártai hadüzenet elmaradásának oka? Mivel a Nikias-féle békével több szövetségese is elégedetlen volt, pozíciója megrendült a szövetségben belül, bár továbbra is egyértelműen vezető szerepet játszott, s noha 418-ban Spárta győzött, hagyományos ellenfelétől, az athéni támogatással megerősödő Argostól is tartania kellett. Így ezt a pár évet klasszikus hidegháborúnak tekinthetjük.

3.3 A szicíliai expedíció (415-413)

Mivel egyre világosabbá volt, hogy a konfliktusnak lesz még folytatása, Athén merész lépésre szánta el magát. Néhány szicíliai görög város Athénhez fordult segítségért a nagyhatalmú **Syrakusai-jal** szemben. Az athéniak **Alkibiadés** javaslatára 260 hajóból álló expedíciós haderőt szereltek fel, s ezzel nem pusztán a városok megsegítése volt a céljuk, hanem **Szicília meghódításával ill. városainak a maguk oldalára állításával azt remélték, hogy harapófogóba foghatják a Peloponnésost**, és egyértelmű gazdasági és katonai fölényükkel legyőzhetik a spártaiakat. A hadjárat menetét döntően befolyásolta egy belpolitikai esemény: a flotta kifutása előtt ugyanis **megcsonkítottak néhány Hermés szobrot** (ún. Hermát), s ezt a vallási vétséget mindenképpen fel akarták deríteni. A katonák körében rendkívül népszerű Alkibiadés is a gyanúsítottak között volt, de az eljárást végül nem folytatták le ellene, mert tartottak az indulásra váró seregtől.

Mikor a flotta megérkezett Szicíliába a három athéni hadvezér, **Nikias, Alkibiadés, és Lamachos nem értett egyet** a követendő haditervben: **gyors erődemonstráció** után térjenek haza; **azonnal rohanják le Syrakusait** vagy előtte **gyűjtsenek szövetségeseket**, és az ő segítségével hódítsák meg Szicíliát.

Ekkor azonban megérkezett egy futárhajó Athénből, hogy **hazahívják Alkibiadést**, akit az őt támogató flotta távollétében akartak bíróság elé állítani. Alkibiadés erre Spártába menekült, s annak érdekében, hogy kedvező fogadtatásban részesüljön, **elárulta, hogy athéni expedíciós haderő van Szicíliában**. A spártaiak ezért katonákat küldtek Szicíliába, így a spártai segítségnek és az athéni hadvezérek tétovázásának köszönhetően a syrakusaiak **óriási vereséget mértek az athéni seregre**: a teljes expedíciós haderő és flotta elpusztult. Ez pedig döntően befolyásolta a háború további menetét, hiszen Athén mind emberanyagban, mind hajókban óriási veszteségeket szenvedett (Ne

feledjük, a háború kitörésekor 300 hajóval rendelkezett a délosi szövetség, most pedig 260-at veszítettek a legénységgel együtt.)

Feladat: Alkibiadés rendkívül fordulatos élete végigkísérte a peloponnésosi háború nagy részét. Plutarchos Alkibiadés életrajza (<https://mek.oszk.hu/03800/03892/html/02.htm#20>) alapján gyűjtse össze, hogy milyen alkalmakkor befolyásolta Alkibiadés döntően mértékben a háború alakulását.

4.4 A dekeleiai háború (413-404)

A szicíliai expedíció értelemszerűen véget vetett a Nikias-féle békének (Nikias maga is elesett), így **újra felújultak a harcok** Athén és Spárta között. A spártaiak a háború első szakaszában télire mindig visszatértek Spártába, most viszont Alkibiadés javaslatára elfoglalták az Attika északi részén található **Dekeleiát**, s itt **állandó bázist építettek ki, így folyamatosan sakkban tarthatták Athént**. Az athéniak így a téli időszakban sem jutottak lélegzethez, amely még inkább elkésértette a parasztokat.

Athén meggyengülése miatt a **szövetségeseik egyre nagyobb arányban tagadták meg az „adófizetést”**, így még nehezebbé vált az elpusztult flotta pótlása. Ráadásul a spártaiak **új szövetséget kötöttek a perzsákkal**, így megfelelő anyagi forrásokkal rendelkeztek a saját flottájuk megerősítéséhez. **Alkibiadésnak** azonban menekülnie kellett Spártából (összeszúrte ugyanis a levet az egyik spártai király feleségével), **a perzsákhoz ment** tehát, s felvilágosította őket, hogy ha továbbra is a spártaiakat támogatják, akkor Spárta döntő győzelmet fog aratni Athén felett, s így Perzsiának egy erős és egységes, spártai vezetés alatt álló Hellas lesz a nyugati szomszédja. Ezért **érdemes lenne inkább a gyengülő Athént támogatniuk Spártával szemben**, és így Hellas gyenge és megosztott marad (nagyjából ez lesz a következő 100 év perzsa külpolitikai irányvonala). Így megszerezve Athén számára a perzsák támogatását, Alkibiadés előkészítette visszatérését Athénba – feltéve persze, **ha a demokrácia helyett oligarchikus lesz az államberendezkedés**.

411-ben tehát oligarchikus puccsra került sor Athénban, egy négyszáz fős tanács vette át a vezetést, akik 5000 főre tervezték korlátozni a polgárjogot, de ennek az ötezernek a kijelölése folyamatosan késett s lényegében a négyszázak kezében volt a hatalom. Mivel azonban féltették a saját hatalmukat Alkibiadéstól, nem engedték vissza, **ezáltal megszűnt a perzsa támogatás** is,

ráadásul a flotta, amelynek legénységét a legszegényebbek alkották, szembefordultak az oligarchákkal. Majd a négyszázak egyik tagja, Thérámenész vezetésével elűzték a négyszázakat, akik Dekeleiába menekültek az spártaiakhoz. S ne feledjük, az egyre megosztottabb Athén továbbra is hadban állt a spártaiakkal is. Ez a belső megosztottság értelemszerűen nem kedvezett Athénnek, ennek ellenére 406-ban Arginusainál sikerült tengeri győzelmet aratniuk, de a győztes hadvezéreket mondvacsinált okokból kivégzik, így a következő nagy csatában 405-ben Aigospotamoinál döntő és végleges vereséget szenvedtek.

A 404-es béke előírta Athén és a kikötő falainak lerombolását, a flotta drasztikus csökkentését, az elűzött arisztokraták (négyszázak) visszahívását, le kellett mondaniuk minden birtokukról és be kellett lépniük a peloponnésosi szövetségbe, ezzel gyakorlatilag megszűnt a délosi szövetség és Athén nagyhatalmi státusza is.

Spárta támogatásával egy harminc fős tanács („harminc zsarnok”) vezetésével oligarchikus államberendezkedést vezettek be, a harminc zsarnok kegyetlenkedései miatt azonban Spárta megvonta tőlük a támogatást, így sikerült rekonstruálni a demokráciát. Hogy az elmúlt évek vérengzései után biztosítani tudják a társadalmi békét, amnesztiarendeleletet fogadtak el, amely néhány nevesített kivételtől eltekintve (pl. harminc zsarnok) mindenkinek büntetlenséget biztosított.

Összefoglalás

A peloponnésosi háborúhoz kiváló összefoglaló történeti forrásokkal (Thukydidés, Xenophón), életrajzokkal (Plutarchos és Nepos), valamint feliratos forrásokkal is rendelkezünk.

Thukydidés világosan összefoglalja a háború okait illetve ürügyeit: egyrészt a két szövetségi rendszer közötti „hidegháborús” helyzetben tartottak a másik fél megerősödésétől. Ez szolgált háttérül a közvetlen kirobbantó okoknak: a kerkyrai konfliktusnak, a poteidaiai háborúnak, a megarai néphatározatnak és Aigina ügyének. Különösen a két első konfliktus esetében úgy tűnik, hogy a nagyhatalmak egyszerűen belesodrótak a háborúba.

A háború, amely Athén döntő vereségével és a délosi szövetség felbomlásával zárul, négy világosan elkülöníthető szakaszra osztható: az archidamosi háborúra, a Nikias-féle béke időszakára, a szicíliai expedícióra és a dekeleiai háborúra.

Athénnek még a szicíliai expedíció kudarca után is lett volna lehetősége kedvező békét kötni, de a lehetőségek elmulasztása miatt végül döntő vereséget szenvedett, amely véget vetett a század elejétől kiépülő nagyhatalmi pozíciójának.

Olvasnivaló

Hahn István (szerk.): A hadművészet ókori klasszikusai. Budapest 1963

Hegyí Dolores – Kertész István – Németh György – Sarkady János: Görög történelem a kezdetektől Kr. e. 30-ig. Budapest 2002

Kertész István: A görög-római hadművészet fejlődése. Budapest 2017

Levi, P.: A görög világ atlasza. Budapest 1994

Németh György: A polisok világa. Budapest 1999

Németh György - Hegyí W. György: Görög-római történelem. Budapest 2011.

Warry, J.: A klasszikus világ hadművészete. é.n.

Feladat 2.

A tananyag elején található logikai vázlat segítségével többféleképpen is ellenőrizheti tudását:

a, az anyag megtanulása/átnézése után mindenféle segédeszköz nélkül készítse el az anyag logikai vázlatát (mintha szóbeli felelet előtt készülné fel);

b, ha az a, feladat már megfelelően megy, töltsse ki adatokkal a fenti vázlatpontokat, minden ponthoz tudni kell legalább 2-3 konkrét adatot (évszám, név, fogalom stb.).

Ez a feladat segít beazonosítani a problémás részeket, sokkal hatékonyabb, ha ezekre koncentrálsz, mintha az egész anyagot újra és újra átolvasná differenciálás nélkül.

Feladat 3.

Lexikális tudása ellenőrzéséhez indítsa el az [Apeloponnésosiháború.htm](#) nevű fájlt.

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE